

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. L. Quæ sit Essentia Dubitationis, ac Dubii?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

pressam eorum mentionem omisisse, quæ patenter connexa erant cum prioribus, cujusmodi est id, de quo nunc agitur. Ergo omitti potuit, nec necessarium dicendum fuit in expressis terminis.

19. Sed quid opus suppositionibus, ubi res est certissima? certe omnes scriptores probati in eo conveniunt, quod nullum deus peccatum ignorantia, quando error & ignorantia est invincibilis. Porro plerique eorum, qui dicunt probabilis sufficere pro regula conscientia, explicitè dicunt rationem esse, quod qui post diligentiam adhibitam, ubi adhibenda est, bonâ fide sequitur opinionem probabilem, aut non erret, aut erret

invincibiliter, si erret; atque inde inferunt, cum non peccare peccatum ignorantia. Reliqui omnes implicitè saltem id ipsum tradunt, quia quoad hoc aliorum argumentis subscribunt, cum ipsi aut nulla aut paucula examinent. Ergo omnes illi Auctores aut explicitè, aut implicitè sentiunt, hominem, bonâ fide sectantem probabiliora, peccatum ignorantia non incurere. Non ergo magister paralogus est, sed paralogus factus est Celladeus, maxime cum ex antecedenti ab ipso admisso, non consequens ab illo illatum, sed oppositum talis consequentis inferatur, ut vidimus.

QUÆSTIO QUINQUAGESIMA.

Quæ sit Essentia Dubitationis, ac Dubii?

CELLADEUS, post multa de opinione ac probabilitate tribus prioribus libris tradita, in quarto accedit ad examinandum, quid sit, & quomodo solvendum sit dubium. His ergo in quæstionibus ita illum comitabor, ut in iis tantum examinandis moram facturus sum, in quibus invenero argumenta de morum regula presè examinari; reliquas aut omitam, aut leviter tantum perstringam.

ASSERTIO PRIMA.

Proposum sit explicare quid sit Dubitatio? & quid sit Dubium?

Dubitatio duplex definitio.

2. **F**U S E de his, nec minus eruditè agit Celladeus lib. 4. quæst. 1. Ego juxta communem omnium sensum sic definit Dubitationem propriam & perfectam. Est vacillatio animi in utramque partem contradictionis circa quæstionem propositam, & non solutam. Seu, Est dispositio, quâ animus ita fertur in quæstionem propositam, ut in neutram partem assensum spectat, sed aut explicitè judicet, aut virtualiter & implicitè reputet, neutram partem esse sufficienter manifestam ad ferendum judicium. Secunda definitio declarat primam. Utraque autem paulatim clariùs explicabitur. In primis dubitatio dicitur *vacillatio animi*, quia sine vacillatione animi nulla est dubitatio. Dicitur *inter utramque partem contradictionis circa quæstionem propositam & non decisam*, quia nulla est dubitatio nisi circa quæstionem propositam; omnis autem quæstio, sive formalis & explicita, sive virtualis & implicita, quærit, an res potius sit, quam non sit. Ergo omnis quæstio omnisque dubitatio necessariò versatur inter utramque partem contradictionis; sed hoc ad dubitationem non sufficit, nisi quæstio relinquatur indecisa; si enim decidatur, eo ipso dubitatio tollitur, quia quæstio terminatur, & animus non amplius vacillat de veritate rei propositæ, sed figitur in absoluto judicio de veritate unius, & de falsitate alterius partis contradictionis.

Secunda definitio penitus rein explicat, quia ostendit, in quo hæc vacillatio animi consistit; nimirum in eo, quod, stante propositione quæ-

stionis, judicium illius decisivum suspendatur, & animus ita feratur in utramque partem, ut, vel judicativè per mentem, vel affectivè per voluntatem, reputet neutram esse sufficienter propositam ad ferendum judicium.

3. Hoc ut meliùs intelligatur, & tota essentia dubitationis clarè explicetur, sciendum est, animus dubitantem aliqua ratione ferri, seu moveri in utramque partem contradictionis; qui modus, si ritè explicetur, tota dubitationis essentia explicabitur. In primis, motus ille non est mera apprehensio utriusque partis contradictionis, cum negatione judicii determinantis ullam ex illis, alioquin dubitarem in materia fidei quoties utramque partem contradictionis apprehenderemus, & actum fidei non eliceremus, quod est absurdum, quia qui dubitat in fide, est infidelis, & peccat. At non peccat, qui habet apprehensiones contrarias de materia fidei, ut patet in tentatis de fide, etsi tunc actum fidei non eliciant. Ergo dubitare de aliqua re plus est, quam apprehendere illam una cum parte opposita, & de neutra judicium formare. Itaque propriè loquendo dubitare dicitur ordinem ad veritatem, ita ut animus tendat in utramque partem, inquirendo & quasi interrogando quæ sit vera, atque ex quodam veritatem sciendi desiderio, respiciendo, an, & quæ sint motiva pro quæstione determinanda; hæc si adsint nondum est propriè dubitatio, quia omnia hæc in materia fidei adesse possunt absque peccato, & quod plus est conjungi possunt cum judicio terminante quæstionem, quo dubium tollitur. Itaque illis superaddi debet suspensio, seu carentia judicii terminantis quæstionem. Sed neque hoc sufficit, quia illud variis de causis suspenditur in materia fidei absque peccato, & consequenter absque dubitatione. Itaque ut propriè dubitemus, judicium illud suspendi debet ex quadam animi dispositione, qua ita ferimur in rem propositam, atque ita ad illam afficimur, ut vel disertè & explicitè, vel certè virtualiter & implicitè reputemus rem esse incertam, nec sufficienter propositam, ut fidem mereatur; quod quomodo fiat, mox uberius explicabitur.

4. Interim hinc patet, neminem dubitare in materia fidei, qui tentationes patitur contra fidem, dummodo aut expressè contemnat argumenta, que in illa

difficultatem ingerunt, aut non ita ea respiciat, ac si res esset apud eum incerta, nec sufficienter proposita ad fidem; dummodo enim hac ratione non fertur in quaestionem, animus non vacillat, nec titubat, in qua tamen vacillatione, ac in utramque contradictionis partem titubatione consistit formalis ratio dubitationis. E contrario, qui taliter respiceret argumenta contra fidem ac cum hac animi dispositione ea ruminaret, quasi mysterium non esset sufficienter propositum, ad merendam fidem, propriè vacillaret, ac dubitaret, dubitandoque contra fidem peccaret, quia primam veritatem sufficienter loquentem & se exprimentem contemneret.

D. finis dubitationis quæ sit actus humanus.

5. Itaque omnia assignata necessaria sunt ad dubitationem propriè dictam. Propriam, inquam, & voluntariam dubitationem, quæ sit actus humanus & imputabilis; nam si quis contenderet, omnem propositionem quaestionis, unà cum negatione iudicii determinantis quaestionem, esse propriè dubium, & quandam animi vacillationem in utramque partem, quamvis homo aut explicitè, aut virtualiter existimaret, veritatem per terminos quaestionis explicatam, esse sufficienter propositam ad fidem merendam, is faceret quaestionem de nomine, in qua, est illi subscriberem, adhuc dicerem, tale dubium esse dubium indeliberatum, & dubium quod ad actiones propriè humanas non pertinet. At ego definitio dubium propriè humanum, in sensu quo dubium rigorosè accipitur, dum ex cap. 1. de Hereticis, dicimus, *dubium in fide esse infidelem*. Cæterum, faciliè erit dubium univèrsaliter sumptum definire, modo dubium illud involuntarium supponatur esse propriè dubium; sic enim definiti potest, *Est motus mentis inter utramque partem contradictionis, seu quaestionis propositæ, & neutram absoluto iudicio terminantis*.

Definitio dubitationis prout præfinitur à perfecta, & ab involuntaria dubitatione.

Hæc definitio complectitur omne dubium, tam voluntarium, quam involuntarium, quamvis dubium involuntarium, meo iudicio, sit solum dubium secundum quid, & quædam dubitationis introductio, seu dispositio quædam ad perfectè dubitandum. Sed in hoc, utpote in quaestione de nomine, non immoror.

Ad dubitationem non requiritur, ab illorum iudicio de insufficientia motivi ad terminandam quaestionem.

6. Scio Suarium, & alios ad essentiam dubii requirere iudicium absolutum de insufficientia mediæ ad iudicandum. Et sanè haud dubiè huiusmodi iudicium plerumque intervenit, quando propriè dubitamus. Jam si hanc sententiam sequamur, perspicuum est, omnem dubitantem in fide esse infidelem, quia facit Deum mendacem, cum culpabiliter eliciat iudicium erroneum, quo dicit mysterium fidei, quod sufficienter illi propositum est, non esse certum, nec sufficienter propositum. Cæterum, quia plures docent, tale iudicium non requiri ad dubium propriè dictum, ne quidem in materia fidei, quo peccatum infidelitatis committitur, ideo in definitione usus sum modo loquendi minus stricto; dixi enim dispositionem dubitantis involvere tale iudicium, vel expressè, vel saltem virtualiter & implicitè. Tunc autem iudicium illud involvitur implicitè in materia fidei v. g. quando voluntas argumentis in contrarium propositis ita deterretur, ut quodammodo desperet se de veritate rei propositæ certificandum; unde formidans de veritate, ac vacillans de certitudine mysterii ita respicit argumenta contraria, atque ita ad illa afficitur ac si essent magni momenti, & non profus contemnenda ob argumenta Mysterii veritatem ac certitudinem proponentia. Hac ratione voluntas ita afficitur ad motiva fidei sufficienter propositæ,

Homo sine tali iudicio

R. P. A. Terilli, Regula Morum PARS II.

ut illa affectivè minoris æstimet, quam si magno animo in illa tanquam certa & summa fide dignissima ferretur, & ideo peccat, quia affectivè fertur in Deum loquentem, ac si non loqueretur & non esset summâ fide dignus; quod non minus est affectivè facere Deum mendacem, quam intellectualiter fit mendax quando sufficientia motivi ad firmam credendum absoluto iudicio negatur. Cæterum hæc voluntatis dispositio videtur posse reperiri absque eo, quod absolutum iudicium de materia propositæ incertitudine, aut de mediis propositi insufficientia ad habendam fidem certissimam eliciatur; quia iudicium illud, utpote inevidens & falsum, non potest elici, nisi dependenter ab imperio voluntatis, quod imperium deesse potest, quamvis voluntas modo dicto disposita fuerit; cum illa dispositio non videatur inferre imperium, dependenter à quo tale iudicium proximè elicitur. Porro hæc voluntatis dispositio peccaminosa est, sive eliciatur, sive non eliciatur dictum iudicium, quia Deum sufficienter loquentem contemnit, dum formidolosè ac vacillanter fertur in eum, ac si non loqueretur, & non esset hic & nunc dignus summâ fide circa Mysterium propositum. Et sanè hac ratione voluntas eodem modo, æquivalenter saltem, peccat peccato infidelitatis, ac si imperaret assensum explicitè dicentem, *res est incerta*. Hinc patet cur omnis dubius in fide sit infidelis.

potest dubitare in fide, & peccare peccato infidelitatis.

7. Itaque utralibet harum dispositionum sufficit ad constituendum dubium propriè dictum; & quidem illa voluntatis affectio necessariò requiritur, cum sine illa iudicium illud absolutum elici nequeat, ut patet. Cæterum si neque intellectus iudicet rem esse dubiam & incertam, neque voluntas de certitudine rei propositæ dictâ ratione formidet, nullum erit dubium proprium ac deliberatum, quamvis quaestio proponatur & non solvatur, sed solum erit dubium imperfectum & indeliberatum.

D. bitatio alia positiva, alia negativa, utraque definitur.

Hæc nostra definitio complectitur omnem propriam dubitationem, tam negativam, quam positivam. Dubitatio negativa est *Vacillatio ac hesitatio animi inter utramque partem contradictionis cum defectu omni motivi impellenti ad assensum ullius ex partibus contrariis*. Dubitatio positiva est *Vacillatio ac hesitatio animi inter utramque partem contradictionis cum motivo impellente ad assensum, vel retrahente ab assensu alterutrius ex partibus contradictionis*. Itaque in dubitatione negativa intellectus necessariò hæret inter utramque partem, quia ad neutram impellitur. At in dubitatione positiva animus vacillat, & intellectus hæret, quamvis moveatur vel in unam vel in utramque partem contradictionis per aliquod motivum, quia voluntas modo dicto suspendit iudicium decisivum quaestionis. Quando motivum adest pro una tantum parte contradictionis, tunc dubitatio est positiva ex una tantum parte; est autem dubitatio undique seu ex omni parte positiva, quando datur motivum pro utraque parte contradictionis & mens inter utramque hæret, ita ut quaestio respiciatur ut anceps, & nec explicitè nec implicitè determinetur iuxta dicta.

8. Duo circa hanc quaestionem displicent in Celladeo: primum est, quod asserat, dubitationem negativam non esse propriam dubitationem, eò quod de talibus non sit propriè dubitare sed nescire, quod toto caelo differt à dubitatione. Secundum est, quod dubium negativum (si sit propriè dubium) & dubium positivum una definitione describi non possint, quia nulla est ratio

Duo errores Celladei.

Dubium ne-
gativum est
proprie du-
bium.

una, quæ communis sit negativo & positivo, quod supponit tanquam manifestum ex Logica & Metaphysica. Utrumque hoc assertum falsum est. In primis dubium negativum ab omnibus ferme Auctoribus recentioribus pleno ore vocatur dubium; incredibile autem est, in notione vocis tam usitata omnes errare. Præterea Cellædeus aperte fatetur, Auctores, quorum plures essent §. 7. ita definire dubitationem, ut æquè involvant dubium negativum, ac positivum. Ergo omnes censent dubium negativum esse proprie dubium, cum illud sub dubii definitione complectantur. Ergo Cellædeus immeritò dicit, dubium negativum non esse proprie dubium. Præterea, presè loquendo, si aliquid dubium à ratione proprii dubii excludendum esset, illud potius esset dubium positivum, utpote quod ob rationes allicientes ad assensum, & sæpè vehementius allicientes ad unam partem quàm ad aliam, magis accedit ad suspitionem & ad opinionem, quæ uni parti magis alligatur quàm alteri, quàm ad dubium rigorosum, quod in quadam æqualitate ad utramque partem contradictionis consistere videtur, & in ordine ad quam ab Auctoribus communiter explicatur. Hujusmodi autem æqualitas potissimè locum habet in dubio negativo.

Dubium posi-
tivum ac
negativum
una defini-
tione com-
prehendun-
tur.

9. Fallitur etiam in secundo asserto; quia ex dictis constat, utrumque dubium sub una ratione ac definitione comprehendi. Nec obstat, quod positivum & negativum ratio una non detur; quia ex ea doctrina non magis sequitur dubium positivum & negativum non posse unà definitione comprehendi, quàm sequatur, animal rationale & animal carens ratione non posse unà definitione definiri, eò quod rationale & non rationale, seu positivum & privativum seu negativum non conveniant in una ratione. Fateor equidem tam hæc quàm illa non posse una ratione comprehendi, quæ explicet rationem differentialem utriusque; sed hoc non tollit, quo minus utrumque comprehendatur unà ratione, quæ explicet rationem genericam, in qua conveniunt. Itaque in hoc etiam æquivocavit Cellædeus, ob terminos illos: *Dubium negativum & positivum*. Termini enim isti non explicant rationem genericam, sed specificant differentias dubii; ergo ex illis solum sequitur differentias illas in propria significatione non posse comprehendi una definitione, quod verissimum est; sed nil facit ad rem.

Positivum
& negativum
alterius for-
mæ possunt
una defini-
tione com-
prehendi.

10. Præterea, etsi positivum, & negativum illi positivo oppositum non possint unà definitione comprehendi, quando sumuntur secundum se; possunt tamen, quando res definenda ex una parte constat positivum, & ex altera parte constat negativum, quod illi positivo non opponitur, sed alteri. Sic cæcum, sic tenebrosus, & quævis concreta ex positivo & privativo unà ratione definiuntur. Idem evenit in casu nostro; dubium enim duo dicit. Dicit primò propositionem quæstionis, cum dispositione animi explicitè seu implicitè & æquivalenter dicentis deesse argumenta sufficientia ad judicandum. Hæc omnia sunt positiva. Dicit secundò, negationem judicii terminantis quæstionem, quod negativum est, sed non opponitur priori positivo, ut patet. Jam hæc duo unà ratione explicari possunt, ut patet. Ea autem reperiuntur in omni dubio tam positivo quàm negativo; & hæc est propria ratio & essentia dubii ut sic. Jam dubium positivum huic conflato addit aliud positivum pro sua differentia, nempe rationes vel allicientes ad assensum, vel ab assensu retrahentes; dubium verò negativum

dicto conflato superaddit aliam negationem, nempe carentiam alium rationum. His positis, que præmissa sunt, quid quæso, ex eo inferatur, quod præmissa nulla detur ratio communis huic secundo positivo & suo proprio negativo, seu rationibus allicientibus & negationi rationum allicientium? sequiturne ex hoc, quod nulla detur ratio communis duobus conflatis, quorum utrumque involvit unum idemque specie positivum, & unum idemque specie negativum, sed negativum alterius formæ, quando in ordine ad hæc concreta inferenda vel impedienda prius illud positivum & negativum impertinenter se habet? At hic est casus noster. Dubium enim est conflatum, quod ex tota allata positiva propositione quæstionis, & ex negatione judicii solventis quæstionem componitur. Hoc conflatum indifferens est, ut jungatur rationibus, aut negationi rationum. Itaque si ex una parte sumatur conflatum constans ex positiva propositione quæstionis, ex negatione judicii terminantis quæstionem, & ex negatione rationum allicientium ad eam determinandum, verissimè de isto conflato dicitur quod contineat positivam propositionem quæstionis, & negationem judicii solventis quæstionem; idem verissimè dicitur ex altera parte de conflato, quod constat ex eadem positiva quæstionis propositione, ex negatione judicii solventis quæstionem, & ex rationibus allicientibus ad assensum; de hoc enim conflato propriissimè dicitur, quod contineat propositionem quæstionis, & negationem judicii solventis quæstionem. Ergo conveniunt in una eademque ratione communi utrique dubio, quæ totam dubii essentiam continet. Ergo utrumque dubium univocè convenit.

11. Præterea miror Cellædeum pro certò habere, positivum & negativum in nullo convenire univocè. Sunt quidem hæc de re variæ opiniones; ac dicere, opinionem negantem illam univocationem esse certam, longissimè aberrat à veritate. Communis, & apud me verissima, opinio est, negativum objectivum non esse ens improprie & absolute dictum, sed ens verè positivum exclusivum alterius prout dat fundamentum negandi alterum. Quid ergo? dicemusne, nullam inter positiva dari rationem univocam? absit. Illa profectò non minus conveniunt in una aliqua ratione, quàm actus nostri affirmativi & negativi conveniunt in ratione cognitionis, judicii &c. Sed esto, negativum sit ens improprie & absolute dictum, anne ideo certum est, nullam dari rationem communem positivum & negativum? nonne utrumque adhuc est cognoscibile? nonne utrumque est verificativum propositionis? quid plura? nonne in Physica ab omnibus traditur, privationem esse unum ex tribus principiis corporis in fieri? certumne est & evidens, definitionem principii non convenire univocè materiæ, formæ, & privationi? nullo modo; imò oppositum est probabilissimum, & meo judicio absolute verum. Ergo Cellædeus immeritò supponit tanquam certum, quod positivum & negativum univocè convenire non possint.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

12. **O**BJICIES primò. Dubitare negative est nescire, quod toto cælo differt à proprie dubitare. Ita Cellædeus §. 4.

Respondeo, nos in duplici statu nescire res. Primus est, quando res nunquam fuit proposita, aut quando de illa non cogitamus. Secundus est, quando

quando quaestio proponitur, & non solvitur. Hinc statim apparet fallacia & aequivocatio argumenti: nescire rem ut sic, prout praescindit ab utroque statu nescientiae vel ignorantiae, differt à dubitatione sicut genus à specie; & nescire in primo statu differt à nescire in secundo statu sicut duae species dividentes idem genus inter se discrepant. At nescire rem, quando quaestio proponitur an sic vel non sit, & quando animus post veritatem quaesitam haeret & vacillat modo dicto, non magis differt à dubio propriissime dicto, quam homo ab animali rationali, aut definitio à definito.

13. Ob. 2. Nisi animus vacillet, nulla est propria dubitatio. At animus in dubitatione negativa non vacillat. Animum enim vacillare est illum in diversa trahi, seu ad unum trahi, & ab eodem retrahi, quod solum evenit in dubio positivo, non in negativo, in quo nulla profus sunt motiva impellentia aut retrahentia. Ergo dubitatio negativa non est proprie dubitatio.

Respondeo negando minorem; per hoc enim animus vacillat, quod feratur in utramque partem contradictionis, & nulli illarum assensum praebet, dummodò feratur in illas per modum quaerentis sed non inveniatis veritatem, ac proinde suspendat assensum, eò quod aut clarè videat, aut certè intellectualiter iudicet, vel affectivè reputet deesse motiva sufficientia ad ferendum iudicium; per hoc enim animus formaliter haesitat inter utramque membrum quaestionis propositae, atque, per haesitationem illam, eam indecisam relinquit; & hoc est vacillare circa quaestionem ejusque decisionem, quia est positivè ferri in utramque partem per motum quemdam, absolute impeditivum & exclusivum iudicii terminantis quaestionem in partem alterutram. Et ut vitetur his de nomine, declaro me hoc intelligere nomine vacillationis & haesitationis animi. Quod si aliter terminos accipias, dicasque, animum debere in diversa trahi per motiva impellentia ad assensum & ab assensu retrahentia, ut proprie dubitet, major syllogismi propositio est falsa, atque ita obiectio nil concludit.

14. Et sanè in omnium sententià forma constituens vacillationem, de qua loquimur, non est mera tractio animi in diversa. Nam etiam dum acta credimus aut opinamur, saepe trahimur in diversa, quia motiva retrahentia aliquid operantur, nec tamen ideo vacillamus in fide; imò, quod plus est, saepe motiva contraria impellunt animum in diversa etiam in materia fidei, quando actu non credimus. Nec tamen ideo vacillamus in fide, modò intellectus nec expressè nec tacitè dicat, rem esse incertam; nec voluntas ita deterreatur motiva à fide repellentibus ut aestimet opposita minoris quam par est, aut ad ea aliter afficiatur, quam si firmissimè crederet ea esse verissima. Ergo omnes tandem debent dicere, formam propriam vacillationis animi non esse dispositionem in objectione explicatam, sed dispositionem, quam ego disposui; quae quia aliquando se tenet solum ex parte voluntatis, aliquando ex parte etiam intellectus, ideo dubitationem explicui potius per vacillationem & haesitationem animi, quam per vacillationem mentis, vel intellectus, quia scilicet forma positiva ultimò complens vacillationem dubitationi essentiali non semper est in intellectu, sed aliquando in voluntate, nec proinde magis proprie animum, quam intellectum reddit vacillantem; animus enim significat subjectum utriusque potentiae, quod proinde ab

utriusque potentiae dispositione denominationem accipit. Neque ideo sequitur, intellectum ipsum non posse ultimò accipere denominationem vacillantem à tali dispositione voluntatis; saepe enim denominationes alicui potentiae convenientes ultimò complentur per dispositionem alteri potentiae inhærentem. Sic voluntas constituitur proximè libera per cognitionem indifferentem, & intellectus non aliter dicitur errare invincibiliter, quam si nulla negligentia ex parte voluntatis praecesserit. Ergo idem dici poterit in dubitatione & vacillatione mentis. Volui tamen potius uti termino *vacillatio animi*, quam termino, *vacillatio intellectus*, ob rationem jam dictam.

15. Demum si adhuc contendas, vacillatio nem & haesitationem animi, praeter omnia à me dicta, includere etiam tractationem mentis in diversa per motiva allicientia & retrahentia; non sum qui velim obstinatè dissentire in acceptione vocis; sed tunc simul dico, definitionem allatam non esse definitionem dubitationis ut sic, sed solum dubitationis positivae; pro definitione autem dubii ut sic, loco termini *vacillatio* ac *haesitatio* ponendus erit *Motus animi*, qui praescindit ab eo, an motus ille consistat in motivis ad contraria allicientibus, vel in mera quaestionis propositione; nam illa etiam est motus mentis in utramque partem contradictionis, ut patet; huic motui si aliae particulæ definitionis applicentur, habebit exacta definitio dubitationis ut sic.

16. Ob. 3. Iudicium illud, sive reflexum sive directum, quo dicimus, rem esse incertam, seu deesse motiva sufficientia ad iudicium ferendum, est finis dubitandi; quia quando eò ventum est, plerumque desistimus à dubitando. Ergo illud iudicium non spectat ad rationem dubitationis. Ita Celladeus §. 4.

Respondeo tale iudicium saepe esse finem, seu terminum dubitationis, sed intrinsecum; quia est ultimum positivum per quod completur, & sine quo non habetur proprium & adequatum constitutum dubitationis, ut constat ex dictis. Itaque argumentum non valet, quia ratio finis seu termini non opponitur constitutivo; sic ultimum in generatione hominis est unio, quae tamen constituit hominem; & ultimus dies anni est finis ejusdem, quem tamen constituit.

17. Cæterum, miror, tanto conatu Celladeum exclusisse hoc iudicium à constitutivo dubitationis; quia multum urget illud essatum, *dubius in fide est infidelis*, eoque tanquam principio utitur ad indagandam propriam dubitationis rationem, & tamen omnia, quae ponit tanquam constitutiva dubii, scilicet motus intellectus in utramque partem contradictionis, investigatio rationum pro utraque parte, desiderium sciendi veritatem, & conatus ac studium ut inveniatur &c. Omnia, inquam ista, saepe inveniuntur in homine fideli, quando actu non credit; quia omnia illa iustis de causis laudabiliter considerari possunt, etsi actus fidei non eliciatur. Ergo talis homo dubius est in fide juxta Celladeum, & consequenter peccat. At hoc falsum est, & ni fallor, Celladeus id habet pro falso; saltem ita loquitur, ac si illud ut falsum reprobaret. Ergo & insufficienter explicat rationem dubitationis, & in sua explicatione inconsequenter procedit. Quod si dicat, illa ad dubitationem propriam non sufficere, sed insuper requiri talem dispositionem animi ut feratur in motiva fidei, eaque respiciat aut aestimet ut incerta (& hoc dicere debet ut quis in materia fidei sit dubius) eo ipso incidit in sententiam, quam

Alia repli-
ca rejicitur.

Finis, seu
terminus
rei, saepe
constituit
ipsam rem.

Celladeus
insufficienter
explicat
naturam du-
bitationis.

Et inconse-
quenter di-
scutit.

Vacillatio
animi in
quo confi-
dit?

Obiectio
non exprimit
essentiam dis-
ferentiam
vacillatio-
nis.

impugnat, sibi que contradicit, quia ista dispositio vel formaliter, vel virtualiter includit dictum iudicium, & haud dubie raro aut nunquam ab illo separatur. Et sane ille nec vacillat nec haesitat, qui voluntate ita affectus est erga motiva fidei, ut respectu illorum omnia prorsus contemnat tanquam nullius ponderis, etsi interim nullum actum fidei eliciat, sed serio contempletur. Nam rationes fidei faventes quam argumenta contraria, ut suus tandem veritati locus detur per iudicium. Ratio est, quia talis homo ita affectivè firmiter fixus est in fide, licet nullum illi assensum præbeat, ut naturaliter loquendo repugnet illum elicere actum intellectus, quo dicat mysterium fidei esse falsum, aut incertum. Talis ergo dispositio haesitationem omnem, omnemque vacillationem animi excludit, & consequenter tollit omnem propriam dubitationem in materia fidei. Imò hæc voluntatis dispositio, in ordine ad firmandos nos circa veritatem Mysterii, æquivalere actui fidei, ideoque ex hoc etiam capite excludit vacillationem animi, & dubitationem; opposita autem dispositio manifestam vacillationem includit, & consequenter constituit dubitationem. Cæterum Cellædeus de hac dispositione nullam mentionem saltem explicitam facit, ideoque insufficienter explicat naturam dubitationis, cum ea minimè declararet, in quibus potissima vis & energia dubitationis consistit.

Vacillatio ac dubitatio excluditur per dispositionem voluntatis abfque iudicio intellectus.

Dubitans comparatur ligato.

Dubitatio positiva multum conducit ad rectè solvendum quæst.

Non dubitamus de iis, quæ non curamus, aut quæ non videmus esse impossibilia.

Dubitatio coheret cum ratione acuta & acutissima.

18. Hinc patet omnem dubitantem, ab Aristotele 3. *Metaph. cap. 3* ritè comparatum fuisse ligato; quia intellectus ita dubio impeditur, ut non possit ad ulteriora procedere, sicut ligatus progredi nequit.

19. Rursus patet, dubitationem positivam plurimum conducere ad solidam quæstionis resolutionem, nemo enim rectè iudicat, quam qui omnes rationes pro utraque parte expendit; ut Philosophus eodem etiam loco observat.

Tertiò, patet, nos de iis, quæ non curamus, aut quæ scitu impossibilia novimus, non solere dubitare. Ratio est, quia de illis plerumque nullam quæstionem instituumus, nulloque conatu aut desiderio illorum veritatem eruendi incitamus; & quod consequens est, nec explicitè nec implicitè de illis iudicamus, quòd motiva sufficientia ad veritatem illorum asserendam desint; quia sicut negligimus res illas, sic de motivorum ad illas spectantium qualitate solliciti non sumus. At sine istis propriè non dubitamus; omnis enim dubitatio dicit ordinem ad veritatem, qui ordo in eo consistit, quòd ex quodam sciendi desiderio proponamus rem, & interrogando inspiciamus an sit vera necne. Itaque quando hic ordo deficit, tollitur etiam dubitatio.

Horum trium corollariorum mentionem fecit Cellædeus, atque acutè observavit, ea cum recta definitione dubitationis debere coherere. Congruum proinde fuit de illis etiam mentionem facere, & ostendere, quomodo cum nostra definitione cohererent, atque ad illam necessariò consequantur.

20. Ob. 4. Omnis qui dubitat, ratione motus dubitat, & qui benè dubitat, cum gravi ratione dubitat: certè in praxi videmus, S. Thomam, & alios quæstionem moventes, statim proponere rationes dubitandi, quòd signum est, dubitationem esse cum ratione. Præterea Philosophus 2. *Elench. cap. 7*. dicit, quòd oratio acuta maximè faciat dubitare, quia maximè mordet; quòdque quò acutior est oratio, eò magis inquirentem exerceat. Pergit similia asserere de orationibus acutissimis, quas tunc ad-

esse ait, quando id, quòd maximè probabile est, tollitur & confutatur maximè probabilibus. Acutissima ergò rationes tollunt maximè probabilia, & sic dubitationem inducunt. Est ergò dubitare, stantibus rationibus acutis immò acutissimis, ac difficillimis. Errant ergò, & Philosophi contradicunt Probabilistæ, qui sic discurrunt: habeo rationem quæ evidenter non solvitur, ergò habeo, non quidem dubitare, sed prudenter assentire & quiescere, tamen Adversarius rationes oppositas similes habeat.

21. Præterea, æquè petere est ab omni dubitante cur, sicut est quærere de quo. Jam omnis dubitans interrogatus de quo dubitat, ineptit, si respondeat de nullo dubito, vel nescio de quo dubito. Ergò similiter ineptiret dubitans, si interrogatus, an dubitet, responderet, dubito nulla de causa, aut nescio cur dubitem.

Rursus, quòd de agendis est deliberare, hoc est dubitare de inveniendis. Sed omnis deliberans habet cur, seu rationem & causam deliberandi. Ergò & omnis dubitans rationem dubitandi.

22. Demùm dubitatio est instar nodi, quòd dubitans impeditur. At nodus ille non est pura privatio, seu negatio rationum, quia talis negatio non est potius causa quiescendi, & negandi, aut dormiendi. Ergò omnis dubitatio est propter rationem. Ergò dubitatio negativa non est propriè dubitatio, quia proprietates allatæ dubitationis illi non conveniunt. Ita Cellædeus *lib. 4. quest. 2. §. 2*. Quòd confirmari potest ex eis, quæ habet §. 3. & §. 5. ex eo scilicet, quòd finis ultimus dubitationis sit veritatis inventio; proximior autem eisdem finis sit mordere, exercere, atque exciatare dubitantem ad veritatis indagacionem; quæ locum non habent in dubio negativo, in quo deest motivum ad motum, & actum dubitandi; unde de similibus nil interrogamus, nec consulimus, nec circa talia laboramus, vel exercemur, aut ullam passionem dubitantium habemus. Et sane dubitare de rebus negativè dubiis est otiosum ac inutile, ac proinde vitiosum, imò & impossibile; quia nemo movetur ad id, quòd novit esse impossibile.

23. Respondeo in primis: Est omnia, aut pleraque ex istis locum non habeant nisi in dubio. Cuiusmodi positivo, quid inde? ex eo profectò non magis sequitur, nullum dari proprium dubium negativum, quam sequatur ostrea aut lunbricos non esse animalia, quia acutissimis videndi ac audiendi operationibus carent. Quoties Auctores de animalibus agentes extollunt perfectiorem talium sensationum, atque eas animalibus convenire pleno ore tradunt, an ideo censendi sunt existimare, ea propriè animalia non esse, quibus illæ non competunt? minimè; quia non semper loquuntur in rigore generico & de omni, quoties utuntur, voce genericâ, sed sæpè indefinitè loquuntur ut notum est. Idem in casu nostro evenit, quia Doctores, dum de natura dubitationis præse agunt, expressè dividunt illam in duas species, nempe in positivam & negativam, sicut Animal dividitur in id quòd pollet omnibus quinque sensibus, & in illud quòd aliquo eorum caret. At postea quando indefinitè agunt de dubio, solent exempla ponere de dubitatione positiva, utpote quæ est maximè notoria species dubitationis, atque illius tantùm proprietates maximè obviam proponere, sicut etiam consueverunt facere, quando de Animalibus agunt. At in utroque casu eisdem profus argumentis convincuntur loqui indefinitè, non autem universaliter de omni. Itaque

Itaque ex istiusmodi loquutionibus nullatenus sequitur, dubitationem negativam non esse propriam dubitationem, sed, si omnia perpendantur, oppositum elicitur, quod ex secunda responsione clarius patebit.

Passiones dubitantis aut omnes aut pleraque inveniuntur in eo, qui negativè dubitat.

Respondeo ergò secundò pleraque ex allatis in objectione locum habere in dubitatione negativa, quando illa existit. Inprimis verum est, quod dubitans negativè aliqua ratione moveatur, scilicet eà, quòd fortasse inventurus sit veritatem, quam invenire desiderat, & ideo quaestionem sibi proponit, & circumspicit ut rationem pro ejusdem solutione inveniat. Jam non existit dubitatio negativa, nisi quando ista existunt, quæ profectò nec superflua sunt, nec inutilia, cum nos ad conatum maximum adhibendum excitent, quo conatu non tendimus in rem impossibilem, sed quaerimus rem, quam speramus invenirendam. Et sanè si petas à tali dubitante cur dubitet, respondebit, se dubitare, quia quaerit veritatem rei, pro qua determinanda nullam rationem adhuc invenit, sed invenire conatur & cupit. Quòd cum ita sit, manifestum est omnem negativè dubitantem ita se habere circa rem invenirendam, sicut qui deliberat circa rem agendam, imò & modo quodam impediri, quo minus pergat ad perficiendum quod cupit perficere: quis autem non videt veritatis inventionem esse finem intentum à tali dubitante, qui certè excitatur ad eam quaerendam, etsi acutus aut mordacibus rationibus nec impellatur ad assensum, nec ab assensu retrahatur? Immeritò proinde & contra apertam veritatem Celladeus objecit, nullam dubitantis passionem inveniri in negativè dubitante, cum omnis fermè positivè dubitantis passio in eo reperitur. Nil etiam probat exemplum S. Thomæ & aliorum, qui quaestione proposità rationes dubitandi ante solutionem præmittunt; illi enim non agunt de omnibus, de quibus quaestionem apud se moverunt; ac dubitarunt, sed solum de illis, quæ post dubitationem solverunt, quæque alios docere intendebant. At talia sunt dubia positiva, ut patet; sed nec omnia dubia sua positiva proposuerunt; sed ea solum, quæ potuerunt probabili ratione solvere. Anne ideo inferes, nullum fuisse dubium apud illos, quod non solverint? Apagè; contrarium est nimis clarum. Unde ex horum praxi nullatenus sequitur, dubitationem negativam non esse propriè dubitationem.

Error Celladei contra apertam veritatem.

Celladeus confundit dubium negativum sumptum pro objecto, cum dubio negativo sumpto pro actu.

24. Equivocavit ergò Celladeus in hac re, ejusque æquivocatio in eo consistit, quòd non benè distinxerit inter dubium negativum, sumptum pro objecto, & sumptum pro actu. Dubium negativum, sumptum pro objecto, potissimè significat ea, de quibus jam constat, nullam nobis rationem suppetere ad alterutram partem determinandam. Jam postquam hoc nobis innotuit, omnis conatus circa veritatis indagacionem cessat, sicut & desiderium sciendi rem illam, utpote quam scitu impossibilem novimus. Similiter de illis quaestionem amplius non movemus, nisi fortasse aliquando vocaliter per modum exempli, non autem interiùs in mente ad veritatem indagandam. Hinc ergò est, quod de istiusmodi objectis amplius non dubitemus, etsi illa sint, & immobiliter denominentur habitualiter dubia à dubitatione negativa, quæ circa illa primitùs versata est. Similiter verum est, quòd circa illa nullas proprias debentis affectiones & passiones habeamus. Hæc omnia Celladeus ipsi dubitationi negativæ actu existentis attribuit, & ideo deceptus est; nam si dispositionem hominis actu negativè

dubitantis excussisset, vidisset profectò illam omnem fermè positivè dubitantis passionem & motum habere.

Aristoteles citatus non probat intentum.

25. Ad illud Aristotelis dico, Philosophum loqui potissimum de illis, qui sententiam suam jam stabiliverant, de quibus verum est, quòd obiectio acuta, & multò magis acutissima eos vacillare ac dubitare faciat. Potest etiam referri ad audientes, & alios omnes, qui suam sententiam nondum stabiliverunt; illi enim maximè moyentur ejusmodi rationibus acutis ac difficilibus, atque vi illarum titubant, vacillant, ac dubitant. Unde nemo negat vacillationem animi, ac dubitationem componi posse cum rationibus acutissimis ac validissimis; omnes enim fatentur, nos dubitare posse etiam in materia fidei, etsi motiva pro fide sint prævalentissima, non solum absolute sed etiam comparatè ad motiva opposita. Itaque Celladeus Auctoribus benignæ sententiæ oppositum falsò imponit. Dicunt illi quidem, se, cum ad probabilitatem pervenerint, non amplius dubitare, sed jam sufficienter paratos esse ad dubium deponendum, & conscientiam debite formandam; nec tamen negant se posse absolute dubitare, quia hæc duo sibi non contradicunt, ut mox patebit quaestione sequenti.

Non docemus, quæ Celladeus nobis attribuit.

ASSERTIO SECUNDA.

Propositum sit explicare quid sit dubium, & dubium sumatur pro objecto.

26. HACTENUS explicuimus, quid sit dubium sumptum pro actuali dubitatione, seu pro affectione animi, per quam actu dubitavimus; superest, ut explicemus quid sit dubium sumptum pro objecto; nam res ipsas dubias dicimus, quando de illis dubitamus. Celladeus in titulo quaest. 1. de utroque quaestionem instituit, sed post suam sententiam de natura dubitationis expositam, videtur oblitus alterius partis quaestiois propositæ, non enim explicat quid sit, objectum esse dubium, sed illud omittit, ac si de illo quaestionem non instituisset. Itaque rem breviter expediam.

Quid sit, objectum esse dubium.

27. Inprimis dico, denominationem dubii esse rebus extrinsecam: ratio est, quia omnis res in se ipsa est certa & determinata. Ergò in se ipsa & intrinsecè non est dubia. Præterea omnis res certò & evidenter à Deo cognoscitur. Ergò nulla res est intrinsecè & essentialiter dubia; alioquin non nisi dubiè cognosci posset à Deo, qui omnia novit sicut sunt. At omnia à Deo cognoscuntur ut certa, nihil ut dubium. Ergò omnia sunt in seipsis certissimè vera, & nil est intrinsecè dubium in seipso, ergò denominatio dubii est rebus extrinseca.

Denominatio dubii est rebus extrinseca.

28. Dico secundò. Rem esse dubiam esse denominationem relativam ad dubitantem. Patet, quia nil dicitur dubium nisi in ordine ad aliquem, qui dubitat; posito enim hoc respectu, res dicitur dubia; eo ablato, non amplius dicitur dubia. Ergò denominatio dubii consistit in hoc respectu. Præterea; quod est uni dubium, sæpè certum est alteri. Ergò tota ratio dubii est denominatio relativa ad dubitantem.

Dubium est denominatio relativa.

29. Dico tertio. Res propriè loquendo non denominantur actualiter dubie, nisi à dubitatione actuali, quæ versatur circa illas. Ratio est, quia res non sunt actu dubie, nisi prout referuntur ad intellectum actu dubitantem de illarum veritate. Si enim

Res denominatur actu dubia à dubitatione actuali.

enim nemo actualiter dubitaret de ulla re, nil esset actualiter dubium, quia nullus actu dubitaret. At non referuntur ad intellectum dubitantem nisi per dubitationem, quæ versatur circa illas, ergo, si propriè loquamur, res non denominantur actualiter dubia nisi à dubitatione actuali, quæ versatur circa illas. Præterea, posita dubitatione actuali in intellectu aliisque omnibus ablati, res, circa quam dubitatio versatur, est actualiter dubia illi intellectui. E contra, ablata dubitatione actuali, aliisque omnibus positis, res non est actualiter dubia. Ergo unica forma denominans rem actualiter dubiam est actualis dubitatio circa illam.

30. Dico quartò, *Res non denominatur possibiliter seu habitualiter dubia, nisi à possibili vel habituali dubitatione circa illam.* Uno verbo, omnia eadem tantùm ratione sunt & dicuntur dubia, quæ substantiè & concipiuntur substantiè dubitationi. Hæc propositio & per se patet, & eodem modo probatur sicut præcedens.

Aliqua sunt nobis necessario dubia, quæ solùm contingenter.

31. Hinc sequitur, aliqua esse, quæ quoad nos sunt necessario habitualiter dubia; nempe ea omnia pro quibus nullum nobis ad quætionem determinandam motivum suppetit, qualia sunt numerus arenarum & similia. Hæc omnibus hominibus sunt necessario habitualiter dubia, quia necessario substantiè dubio, si in quætionem & examen accipiantur, cum nullum nobis suppetat argumentum ad res ejusmodi determinandas. Reliqua sunt accidentaliter dubia; ut de quidam de illis dubitant, quidam non dubitant.

Valdè sapientes, & valdè insipientes raro dubitant.

32. Sequitur secundò tam valdè sapientes quam valdè insipientes raro dubitare; eos verò, qui ingenio pollent & scire cupiunt, sed ob defectum disciplinæ & industriæ veritatem ignorant, dubitare frequentissimè. Ratio est, quia valdè sapientes pleraque norunt, & de omnibus fermè sententiam stabilitam habent unde de illis non dubitant. E contra, valdè hebetes & insipientes raro dubitant, quia raro de rebus incertis cogitant,

& si aliquando cogitent, raro veritatem scientiæ desiderio alliciuntur, raro quætionem sibi proponunt, rarissimè autem rationes excutunt & de earum qualitate enunciant. Ergo raro dubitant.

33. Dico quintò, *Omnia nobis incerta sunt aliquo modo, & vocantur dubia, sed minus propriè.* Quòd vocentur dubia, constat ex communi Actorum locutione, qui sæpè omnia ejusmodi appellant dubia. Itaque apud illos dubium in hac acceptione opponitur certo, & proinde omnia opinabilia & omnia etiam opinata complectitur, saltem quando cum actuali formidine opinamur; quia omnia ejusmodi nobis certa non sunt, sed incerta. Verùm hæc acceptio dubii impropria est, quia extenditur ad opinata, quæ propriè loquendo non sunt dubia, cum per judicium opinativum dubium solvatur, ut patet. Ceterum objecta hujusmodi non omnino immeritò appellantur dubia, quia in multis conveniunt cum rebus propriè dubiis; in utriusque enim formidinis falsitatis reperitur, & in utrisque locus datur non solum judicio de insufficientia motivorum ad quætionem certò determinandam, sed etiam possibilitati, desiderio, ac conatui veritatem melius sciendi, quæ omnia speciem quandam & similitudinem habent dubii propriè dicti, ac proinde omnia incerta non omnino immeritò vocantur dubia; quia etsi dubium rigorosum tollatur per judicium opinativum & formidolosum, nihilominus illa dubii decisio non perfectè quietat animum, sed relinquit locum ulteriori decisioni, in ordine ad quam habendam animus aspirat, & conatum exhibet, dispositionemque habet similem illi, in qua popriissima ratio dubii consistit. Itaque sicut quævis pars contradictionis, quæ propriè dubitationi substantiè, est rigorosè dubia, ita etiam unaquæque contradictionis pars, quæ incertitudini substantiè, aliquo modo est, & non omnino immeritò dicitur dubia.

QUÆ